

2-SINF O'QUVCHILARIGA O'QISH VA ONA TILI FANLARINI O'QITISHDA NOANANAVIY USLUBLARDAN FOYDALANISH

*Surxondaryo viloyati Sho'rchi tumani
33-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchisi
Abdullayeva Yulduz Eshboevna*

Annotatsiya: Ushbu maqolada 2-sinf o'quvchilariga o'qish va ona tili fanlaridan darslarni olib borishning noan'anaviy usullari haqida fikrlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: fonetika, tovushlar, o'quvchi, o'qituvchi, dars, boshlang'ich ta'lim, texnologiya, metod, ona tili.

Hozirgi kunga kelib mamlakatimiz xalq ta'limi tizimi oldida turgan dolzarb vazifalardan biri har tomonlama barkamol bo'lgan mustaqil fikrlay oladigan yuksak axloqiy va ma'naviy fazilatlarga ega bo'lgan komil shaxslarni tayyorlashdir.

Boshlang'ich ta'limda ona tili o'qituvchi asosiy o'rinni egallaydi. Ona tili dasturi quyidagi bo'limlarni ichiga oladi:

- Savod o'rgatish, sinfdan tashqari o'qish va nutq o'stirish.
- Sinfdan, sinfdan tashqari o'qish va nutq o'stirish.
- Fonetika, grammatika, imlo va nutq o'stirish.

Ona tili darslari o'quvchilarda nutq faoliyatining asosiy turlarini o'stirish bilan bir qatorda, ularda axloqiy va estetik tassavvurlarni shakllantirish, nafosat hissini tarbiyalash, mantiqiy tafakkur yuritishga o'rgatish, bilim manbai bo'lgan kitobni sevish kabi muhim masalalarni ham hal etishini nazarda tutadi. «Fonetika, grammatika, to'g'ri yozuv va nutq o'stirish» dasturi, «Tovushlar va harflar», «So'z», «Gap», «Bog'lanishli nutq» va «Husnixat» bo'limlarini o'z ichiga oladi. Mana shu bo'limlarni o'tish, o'quvchiga singdirish jarayonida o'qituvchi o'zining bor mahoratini ko'rsatib, ona tili darslarini noan'anaviy tarzda o'tib, o'quvchilarni qiziqтира olishi, shu bilan birga ularning grammatik savodini rivojlantirib borishi lozim [1,2]. Bu borada Surxondaryo viloyati Sho'rchi tumani 33-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabining 2-sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'tishda noan'anaviy metodlarni qo'llangan holda darslar tashkil etilmoqda. (1,2,3- rasm)

Darslarni o'tish jarayoni o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi aloqa bilan yaratiladi, an'anaviy dars - ko'p hollarda ta'lim jarayoning birdan-bir modeli bo'lib qo'lmoqda. An'anaviy dars – passiv dars berish usuli bo'lib, darsning samaraliligi uni rejalashtirilishiga bog'liq bo'ladi. Ma'lumki an'anaviy darsda ta'lim jarayonining markazida o'qituvchi turadi. An'anaviy dars o'tish modelida ko'proq ma'ruza, savoljavob, amaliy mashq kabi metodlardan foydalaniladi. Shu sabab, bu hollarda

an'anaviy dars samaradorligi ancha past bo'lib, o'quvchilar ta'lim jarayonining passiv ishtirokchilariga aylanib qoladilar. Dars rivojlanishining asosiy tendensiyalari darsga bo'lgan talablarda o'zining aniq ifodasini topadi.

1-rasm. Dars jarayonidan lavha

Zamonaviy darslar quyidagi talablarga javob bera olishi lozim:

- fanning ilg'or yutuqlari, pedagogik texnologiyalardan foydalanish, darsni o'quv tarbiyaviy jarayon qonuniyatlari asosida tashkil etish;
- darsda barcha didaktik tamoyil va qoidalarning optimal nisbatlarini ta'minlash;
- o'quvchilarning qiziqishlari, layoqati va talablarini hisobga olish asosida ular tomonidan bilimlarning puxta o'zlashtirilishi uchun zarur sharoitlarni yaratish;
- o'quvchilar anglab yetadigan fanlararo bog'liklarni o'rnatish;
- ilgari o'rganilgan bilim va malakalari, shuningdek, o'quvchilarning rivojlanish darajasiga tayanish;
- shaxsning har tomonlama rivojlantirishni motivatsiyalash va faollashtirish;
- o'quv-tarbiyaviy faoliyat barcha bosqichlarining mantiqiyliги va emotsionalligi;
- pedagogik vositalardan samarali foydalanish; - zarur bilim, ko'nikma va malakalar, fikrlash va faoliyat ratsional usullarini shakllantirish; - mavjud bilimlarni doimo boyitib borish extiyojini yuzaga keltirish; - har bir darsni puxta loyihalashtirish, rejalashtirish, tashxis va taxmin qilish [4,5].

Noan'anaviy darsda vaqt talabi dars vaqtining ko'p qismi o'quvchilarning mustaqil topshiriqlarni bajarishi, fikr almashishi, mushohada qilishi, o'z xulosalarini bayon qilishi va himoyalashiga sarflanishi bilan belgilansa, an'anaviyda dars vaqtining ko'p qismi o'qituvchining yangi mavzuni tushuntirishi, tahlil qilishi, topshiriqlarni tushuntirishi, o'zlashtirishni nazorat qilishiga sarflanadi. Noan'anaviy dars turlari dars

samaradorligini oshiradi va akademik ishlarga barqaror qiziqish uyg'otish va dasturiy ta'minot materiallarining eng yaxshi yutug'ini saqlashga yordam beradi [5].

2-rasm. Noananaviy usulda o'tilayotgan dars jarayonidan lavha

Noan'anaviy darslarni o'tish uchun o'qituvchi, o'quvchi ham puxta tayyorgarlik ko'rishlari kerak. Ya'ni bir mavzuga o'qituvchi ko'rgazmali qurol, rangli rasmlar, tarqatma materiallar (kartochkalar), kesma harflar, testlar, boshqotirmalar olib kelishi zarur. Jumladan, kesma harflar bilan ishlash 1-sinfda kesma harflardan tovush va harf tanish, bo'g'in, so'z yozishda foydalansa, 2-, 3-, 4-sinflarda ulardan so'zlarni to'g'ri yozishda bo'g'in ko'chirishda foydalanadi. Lekin bu kesma harflar faqat o'qituvchigina emas, balki har bir o'quvchida ham bo'lishi lozim. Ular mana shu harflar bilan 2, 3 daqiqa ishlari davomida 5 ta, 6 ta so'zni to'g'ri yozilishini bilib oladilar. Ona tilidan noan'anaviy darslarda boshqotirma rebuslardan foydalanilsa, ular o'quvchining tafakkurini charxlaydi, o'ylashga fikr bildirishga o'rgatadi. Bular albatta oddiydan murakkabga qarab borishi lozim.

3-рasm. Dars jarayonidan lavhalar

Rebus boshlang'ich sinf o'quvchilariga juda sodda ko'rinishda berilib, surat belgilar asosida yechiladigan boshqotirmalardir. Rebuslarni hal etish uchun avvalambor suratda nima tasvirlanganini topish lozim bo'ladi, shundan so'ng shartli belgilar asosida yangi so'z hosil qilinadi. Shu tariqa rebus yechiladi va nima so'z yozilganligi topiladi. Krossvord o'yinini o'tkazish uchun o'quvchilar yoshiga mos holda juda sodda ko'rinishda krossvordlar tuzib olinadi. O'quvchilar mustaqil ravishda javoblarni topib yozadilar. Dastlab krossvordlar o'qituvchi boshchiligida hal etiladi. O'quvchilarda krossvordlarni hal etish ko'nikmalari paydo bo'lgandan keyin o'qituvchi nazorati ostida mustaqil yozadilar [1,3].

Biz quyida o'qitish jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan ba'zi bir texnologiyalarning ba'zilarini o'tkazish tartibi to'g'risida tavsiya berib o'tamiz:

«TARMOQLAR» metodi - o'quvchi- talabani mantiqiy fikrlash, umumiy fikr doirasini kengaytirish, mustaqil ravishda adabiyotlardan foydalanishni o'rgatishga qaratilgan. Bu metod biron mavzuni chuqur o'rganishdan avval o'quvchilarning fikrlashi faoliyatini jadallashtirish hamda kengaytirish uchun xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, o'tilgan mavzuni mustaxkamlash, yaxshi o'zlashtirish, umumlashtirish xamda o'quvchilarni shu mavzu bo'yicha tasavvurlarini chizma shaklida ifodalashga undaydi.

«3x4» METODI - o'quvchi-talabalarni erkin fikrlashi, keng doirada turli g'oyalarni bera olishi, ta'lim jarayonida yakka, kichik guruh holda tahlil etib, xulosa chiqara olishi, ta'rif bera olishiga qaratilgan.

«BLIS-O'YIN» metodi - xarakterlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan predmeti asosida ko'p xilma-xil fikrlardan, ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan.

«INTERVYU» texnikasi - o'quvchi savol berish, eshita olish, to'g'ri javob berish, savolni to'g'ri tuzishni o'rgatishga qaratilgan.

«AQLIY HUJUM» metodi - biror muammoni yechishda guruh qatnashchilari tomonidan bildirilgan erkin fikr va mulohazalarni to'plab, ular orqali ma'lum bir yechimga kelinadigan eng samarali metoddir. Bu metod orqali shaxsni texnik rivojlantirish mumkin. U to'g'ri va ijobiy qo'llanilganda shaxsni erkin, ijodiy fikrlashga o'rgatadi.

«BUMERANG» texnikasi - o'quvchi-talabalarni dars jarayonida, darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishlash, o'rganilgan materialni yodida saqlab qolish, so'zlab bera olish, fikrini erkin holda bayon eta olish hamda bir dars davomida barcha o'quvchi-talabalarni baxolay olishga qaratilgan.

«TUSHUNCHALAR TAHLILI» texnologiyasi - o'quvchilarning mavzuni egallaganlik va mavzu bo'yicha tayanch tushunchalarni o'zlashtirib olinganlik darajalarini aniqlash, o'z bilimlarini mustaqil ravishda erkin bayon eta olish,

o`zlarining bilim darajalarini baholay olish, shuningdek, o`z bilimlarini bir tizimga keltira olishga o`rgatish [2,3].

Xuolsa qilib shuni aytish mumkinki, 2 – sinf o`quvchilariga o`qish va ona tili darslarni davr talabiga moslagan holda interfaol metodlar asosida o`tish bolalarning shaxsiy sifatlarini namoyon bo`lishiga imkoniyat yaratadi. O`quvchilarda olgan bilimlarini tahlil qila olish va hayotda qo`llay olish ko`nikmalari rivojlanadi. Boshlang`ich sinflarda darsning samaradorligi va sifatini oshirish uchun yuqorida keltirilgan metodlarning barchasini AKT bilan birgalikda o`qitilsa maqsadga muvofiq bo`ladi. Bu esa o`z navbatida 2 - sinf o`quvchilarining o`qish va ona tili fanlariga bo`lgan qiziqishni yanada oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Dadajonova Z.X, Kenjaboyeva M.K. “Boshlang`ich sinf ona tili darslarida noan`anaviy ta`limning samaradorligi”. "Science and Education" Scientific Journal / Impact Factor 3.567 (SJIF) November 2022 / Volume 3 Issue 11. 670-673 bet.
2. Sayidahmedov N.S. Ochilov A. Yangi pedagogic texnologiya mohiyati va zamonaviy loyihasi. RTM 2000-yil
3. Saidaxmedov N.D “Yangi pedagogik texnologiyalar”2003 yil
4. Nishanova Z.J. “Boshlang`ich ta`lim darslarida noan`anaviy usullardan foydalanish” Proceedings of Ingenious Global Thoughts An International Multidisciplinary Scientific Conference. November 29th, 2020. 28-30 bet
5. Nazirova N.N, Axmadjonova Z.A. “Ta`lim jarayonida noan`anaviy darslar metodikasi”. Scientific progress. Volume 3 | issue 8 | 2022. 15-19 bet